Kostadin Nușev
Facultatea de Teologie,
Universitatea
„Sfântul Clement al
Ohridei” din Sofia

Virtuțile creștine în societatea contemporană a cunoașterii și umanismul secolului al XXI-lea

În societatea contemporană a cunoașterii, valorile umanismului continuă să orienteze creativitatea umană într-o direcție constructivă, protejând persoana umană și demnitatea sa de riscurile dezumanizării și ale instrumentalizării. Încă din Antichitate, în etica filosofică, Aristotel subliniază în mod imperativ că progresul în cunoaștere nu trebuie să fie separat de progresul moral în virtute.

Conform principiilor clasice creștine și filosofice ale umanismului, demnitatea umană și libertatea persoanei nu pot fi tratate ca mijloace, ci trebuie respectate ca valori în sine și recunoscute ca scopuri în sine. Această normă personalistă a demnității umane și a respectului față de valoarea omului este preluată și de etica filosofică modernă prin formularea imperativului categoric al lui Immanuel Kant de moștenire clasică, integrat astăzi în spațiul cultural european comun.

În actuala „societate a cunoașterii” și în actuala „economie a cunoașterii”, factorul uman – privit ca „forță de muncă” sau „capital uman” – nu poate fi instrumentalizat sau dezumanizat în vederea obținerii unor beneficii economice sau a atingerii unor scopuri politice. Respectul față de valorile umanismului presupune menținerea normelor creștine clasice și a standardelor etice atât în domeniul educației, cât și în sfera social-economică. Astfel, ființa umană nu poate fi redusă la un simplu mijloc de asigurare a bunăstării materiale, iar educația nu trebuie concepută exclusiv ca un sistem de pregătire a „capitalului uman” pentru „piața muncii”. Numeroși specialiști în domeniul eticii și al științelor umaniste subliniază necesitatea conservării valorilor spirituale și a virtuților morale, precum și integrarea acestora în modelul educațional contemporan prin restaurarea legăturii firești dintre instruire și educație și atingerea unei armonii între acumularea de cunoștințe și dezvoltarea valorilor.

În ultimii ani, în spațiul educațional bulgar au fost dezbătute posibilitățile de redescoperire și integrare a valorilor și virtuților creștine în școală, cu scopul de a întări legătura dintre conținutul academic și virtuțile morale universale. Astfel, școala generală este chemată să-și îm-

Numeroși specialiști subliniază necesitatea conservării valorilor spirituale și a virtuților morale, precum și integrarea acestora în modelul educațional contemporan, prin restaurarea legăturii firești dintre instruire și educație și atingerea unei armonii între acumularea de cunoștințe și dezvoltarea valorilor.

plinească nu doar rolul educativ, ci și funcția formativă și civilizatoare, devenind păstrătoare a spiritului umanist și iluminist, contribuind în mod activ la maturizarea personală și la integrarea socială a elevilor.

În cadrul reglementărilor legislative privind educația școlară sunt tratate tocmai asemenea obiective, în spiritul valorilor comune europene, altfel spus: abordarea integrativă a cunoașterii și a virtuților în vederea formării spirituale, morale și a dezvoltării integrale a personalității elevilor în sistemul de învățământ.

Umanismul, în accepțiunea sa largă – ca umanitate și omenie (lat. *humanitas*) – înseamnă respect și recunoaștere a înaltei demnități a ființei umane. În această accepțiune pozitivă și valorică, umanismul este susținut de marile religii monoteiste ale lumii, care subliniază locul central al omului în ierarhia creației divine (cf. Facerea I, 26-28) și afirmă sfințenia vieții omenești ca dar inestimabil oferit de Dumnezeu.

Conform valorilor și tradițiilor autentice ale credinței creștine revelate și ale Sfintei Scripturi, fiecare persoană umană deține o demnitate inviolabilă, fiind o ființă liberă, rațională și responsabilă pentru propriile sale fapte în fața lui Dumnezeu, a propriei conștiințe și a aproapelui. Fiecare om are dreptul la viață, la libertatea de conștiință și religie, precum și responsabilitatea de a-și dezvolta creativ darurile și talanții primiți de la Dumnezeu ca daruri spirituale.

1. Demnitatea umană, libertatea persoanei și valorile creștine ale umanismului

Virtuțile morale creștine idealurile și valorile spirituale fundamentate privind demnitatea umană și libertatea persoanei, valorile umanismului și ale autoguvernării luminate, care au modelat spiritul Evului Mediu și al Renașterii bulgare, au fost integrate – prin lucrarea Bisericii Ortodoxe Bulgare și a slujitorilor săi – în temeliile noii educații naționale ale statului bulgar modern de după Eliberare, definind parcursul spiritual al națiunii bulgare și în secolul XX.

Valorile creștine în zorii epocii moderne și în pragul modernității se manifestă în cadrul umanismului Renașterii și al Iluminismului european, căpătând o orientare spirituală distinctă, în direcția unei mișcări de trezire și luminare creștină, întemeiată pe ideile de libertate și demnitate umană, universală și egală. În funcție de specificul fiecărei națiuni europene și popor european, această mișcare umanistă a îmbrăcat forme

diverse, dar pretutindeni s-a manifestat ca un curent spiritual de revigorare a culturii și a educației prin predica și învățătura creștină, transmise într-un limbaj accesibil și inteligibil pentru popor.

La începuturile Renașterii bulgare, ideile europene privind libertatea și egalitatea în fața legii, șansele egale la dezvoltare, accesul la educație, alfabetizarea generală, inițiativa economică și independența politică răspundeau atât principiilor creștine ale demnității umane, cât și valorilor moderne ale Europei emergente: libertate, egalitate și fraternitate între popoare.

Numeroși clerici și predicatori creștini din Europa Occidentală, precum Jan Hus, Erasmus din Rotterdam, Martin Luther, Jean Calvin și alții, s-au remarcat ca promotori ai acestei mișcări umaniste moderne, în spiritul Renașterii și al Reformei. În spațiul bulgar, luminători și personalități ale Renașterii, precum Sfântul Pimen de la Zografu și Cuviosul Paisie de la Hilandar, au reluat misiunea educativă, redescoperind moștenirea culturală și spirituală a Sfinților Chiril și Metodie, alături de alți clerici ortodocși, care au continuat aceste tradiții ale umanismului creștin în formele sale răsăritene.

Mari figuri ale modernității bulgare, precum arhimandritul Neofit Bozveli, Sfântul Sofronie de Vrața, ieromonahul Neofit de Rila și numeroși dintre ucenicii și continuatorii lor, au asimilat valorile spirituale și standardele culturale ale umanismului și iluminismului european, contribuind astfel la edificarea învățământului modern al Bisericii Bulgare printr-o rețea extinsă de dascăli, preoți, cărturari și scriitori.

Dascălii trezirii duhovnicești sunt învățători și luminători ai poporului, luptători pentru demnitatea și libertatea omului, care păstrează vie credința creștină și valorile morale în conștiința credincioșilor și a poporului, împlinindu-și vocația prin predicarea cuvântului lui Dumnezeu și întemeierea fundamentelor duhovnicești ale educației și culturii bulgare în limba maternă, în graiul viu al poporului. Ei sunt ucenici ai lui Hristos și mărturisitori ai valorilor și virtuților evanghelice, dascăli ai Bisericii și mărturisitori ai credinței, care au pus temelia noii învățături creștine și a culturii naționale în limba bulgară modernă. Înaintea lui Dumnezeu și a poporului, aceștia și-au consacrat viața unei slujiri bisericești jertfelnice, chemată să trezească, să lumineze, să educe și să ridice spiritual, să izbăvească de robie și să mântuiască poporul credincios bulgar, în contextul unei stăpâniri politice și spirituale străine. Ei sunt cărturari și luminători, slujitori smeriți și truditori neobosiți pe ogorul lui Dumnezeu, lucrători devotați ai neamului și ai patriei. Prin nevoința lor, acești oameni întruchipează un ideal creștin și un demers modern, asemenea unor predicatori și dascăli itineranți, care își asumă o lucrare folositoare pentru neam și profund umană, în numele lui Dumnezeu și al poporului bulgar, mânați, în primul rând, de credința lor puternică și de un patriotism fierbinte, dar și de simțul moral al libertății, al demnității umane, al drepturilor omului și al binelui comun.

2. Iluminare spirituală, demnitate umană și virtuțile umanismului creștin

Cultura Renașterii Bulgare este marcată de interacțiunea unei serii de factori – spirituali, culturali și politici, economici, sociali și bisericești – care, prin acțiunea lor conjugată, au condus la o transformare profundă a conștiinței colective și la o reînnoire spirituală, ce definea viața poporului bulgar în secolele XVIII–XIX. Impulsurile umaniste și motiva-

țiile iluministe reprezintă trăsături esențiale ale culturii moderne și ale mutațiilor morale ce au însoțit tranziția de la societatea tradițională către cea modernă. Valorile umanismului renascentist se împletesc cu motivele spirituale ale romantismului, iar aspirațiile moderne către libertăți individuale și drepturi ale omului se alătură luptelor pentru independență bisericească, pentru celebrarea cultului și pentru rugăciune în limba vie a poporului, ca expresie a unor drepturi culturale ale unei comunități aflate în plin proces de trezire, în tranziția către formarea națiunii moderne. În acest sens, transformările morale și spirituale ale conaționalilor noștri din zorii epocii moderne pot fi cercetate din multiple perspective și analizate în funcție de conexiunile și dimensiunile culturale implicate. Fără a minimiza complexitatea factorilor și a influențelor implicate în procesul de redeșteptare spirituală, înnoire culturală și reformare a vieții morale a poporului bulgar din această perioadă, ne propunem să ne concentrăm atenția asupra moralității creștine și a spiritualității tradiționale ca surse esențiale ale mișcării de reînnoire și ca factori determinanți în cristalizarea unei culturi moderne, specifice Renașterii bulgare.

În activitatea și personalitatea tuturor dascălilor spirituali, cărturarilor și învățătorilor, preoților și păstorilor bisericești, identificăm dimensiunea educativă a misiunii lor – aceștia sunt predicatori care trezesc conștiința credincioșilor prin vestirea Evangheliei și a cuvântului lui Dumnezeu, slujitori care își pun sufletul pentru turma lor, având drept scop provocarea unei transformări spirituale profunde, a unei renașteri și treziri a simțământului religios și patriotic în credincioși prin pocăință, dar și îndreptarea și trezirea conștiinței în lupta împotriva necunoașterii, a rătăcirii și a păcatului.

Acești luminători spirituali urmăresc eliberarea poporului din robia necunoașterii și a păcatului, din uitare și lenevie, din rătăciri și din credința pervertită, eterodoxă. Ei mărturisesc adevărul lui Hristos și credința curată a Bisericii, cultivând conștiința demnității și a măreției istorice a Bisericii Bulgare, a statalității bulgare, precum și a moștenirii sfinte a credinței și a unui trecut bisericesc măreț. Pe lângă cultivarea memoriei istorice și a conștiinței spirituale față de trecut, ei își îndreaptă atenția și asupra provocărilor și dificultăților prezentului, precum și asupra responsabilităților ce revin în perspectiva viitorului.

Pe acest drum al iluminării spirituale, Cuviosul Paisie de la Hilandar, alături de discipolii și continuatorii săi, caută să trezească și să mențină vie conștiința demnității umane și a dreptății naționale, promovând o redeșteptare culturală și literară care să restabilească măreția identității naționale bulgare și autonomia Bisericii Ortodoxe Bulgare. Sistemul de valori propus de Cuviosul Paisie și de urmașii săi – fundamentat pe creștinism și patriotism, umanism și demnitate umană – presupune o înnoire

a vieții spirituale și sociale printr-o educație și instruire generalizată în limba poporului și prin dezvoltarea unui sistem școlar modern, edificat pe temelia școlilor duhovnicești bisericești și pe cea a centrelor literare mănăstirești.

Pe această cale a reînnoirii, prin revitalizarea tradițiilor creștine și prin lupta pentru educație bisericească și independență națională, se consolidează motivele și ideile creștine ale dreptății și demnității umane ca valori fundamentale ale culturii morale și ale vieții spirituale, care orientează direcția dezvoltării istorice și determină profilul moral al epocii. Aceste principii și valori morale ale umanismului creștin integrează un spectru larg de tradiții spirituale și norme morale, fiind deschise influențelor înnoitoare, prin sinteza dintre patrimoniul național și cultura modernă europeană. Prin conținutul lor universal și profund uman, ele conservă moștenirea spirituală creștină tradițională și creează o punte către progresul modern și orientările europene ale viitorului.

3. Virtuțile creștine în epoca Renașterii bulgare și valorile moderne ale umanismului

În procesul treptat de trezire spirituală și dezvoltare morală care a însoțit formarea mișcării de renaștere națională – o nouă misiune spirituală și educațională, orientată către întreaga societate, menită să aducă lumina cunoașterii, a educației și a demnității umane fiecărui individ – se conturează o idee creștină profund bulgară despre umanitate și filantropie, despre alfabetizare universală și acces liber la educație și cultură, înțelese ca învățătură și luminare adresate fiecărui credincios și membru al Bisericii.

Episcopul Sofronie din Vrața era profund încredințat că adevărata educație creștină, izvorâtă din Evanghelie, reprezintă temelia bunăstării, în timp ce ignoranța constituie izvorul înrobirii spirituale și al nenorocirii.

Activitatea educativă și literară a Bisericii se întemeiază pe moștenirea spirituală a Sfinților frați Chiril și Metodiu și a ucenicilor acestora, lăsată ierarhiei bisericești bulgare, căreia îi revine misiunea de a sluji poporul lui Dumnezeu prin propovăduirea Evangheliei și de a continua lucrarea de luminare spirituală a poporului bulgar „dintr-un neam și un sânge” (cf. *Testamentul Sfântului Ioan din Rila*), printr-o predică autentică și activă, rostită într-o limbă bulgară nouă, pe înțelesul poporului, clară și ușor de înțeles.

Episcopul Sofronie din Vrața era profund încredințat că adevărata educație creștină, izvorâtă din Evanghelie, reprezintă temelia bunăstării, în timp ce ignoranța constituie izvorul înrobirii spirituale și al nenorocirii. Învățătura Evangheliei și adevărurile lui Hristos trebuie primite cu o credință fermă și neclintită, astfel încât să contribuie la mântuire și la înnoirea prin har a vieții. Sofronie transpune în epoca Renașterii aceleași

principii spirituale ale educației generale a creștinilor, principii care au stat la baza Școlilor literare de la Preslav și Ohrida, precum și a activității liturgice și cărturărești a Sfântului Patriarh Eftimie de Târnovo și a lucrării de redeșteptare spirituală desfășurată de Sfântul Paisie de la Hilandar.

Sofronie din Vrața este purtător al acestor tradiții creștine, duhovnicești și educaționale, bisericești și patriotice în Biserica Ortodoxa Bulgară, pe care reușește să le împlinească în noile condiții ale epocii moderne, ținând seama de nevoile pastorale ale poporului său. Educația duhovnicească, în concepția sa, este îndatorirea fundamentală a slujitorilor Bisericii ca păstori ai credincioșilor. Dacă aceștia nu împlinesc această misiune, se fac vinovați de un păcat greu înaintea lui Dumnezeu. Educația și luminarea duhovnicească prin adevărurile Evangheliei sunt folositoare și mântuitoare pentru fiecare om și, de aceea, constituie o comoară spirituală inestimabilă. Sofronie le compară cu talantul duhovnicesc din „Pilda talanților", rostită de Mântuitorul. Pe toți fiii săi duhovnicești și pe slujitorii Bisericii ierarhul îi îndeamnă să se ostenească cu râvnă pentru acest bine spiritual și să nu abandoneze învățătura, pentru a nu se asemăna robului leneș și viclean din pilda evanghelică (Matei XXV, 26–30).

Urmând principiile evanghelice ale milosteniei creștine, Sofronie din Vrața elaborează un sistem de principii etice și sociale fundamentale, pe care începe să le aplice mai întâi în organizarea vieții bisericești, iar ulterior și în planul mai larg al societății. Concepțiile sociale ale acestui remarcabil cărturar și învățat bulgar de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea sunt pătrunse de un profund simț creștin al datoriei bisericești, al libertății, al slujirii aproapelui și al iubirii de neam. Acestea sunt strâns legate de mișcarea de emancipare educațională și națională a bulgarilor, precum și de lupta pentru luminarea spirituală și pentru o Biserică Ortodoxă Bulgară independentă.

Potrivit lui Sofronie din Vrața, lupta pentru păstrarea credinței ortodoxe este nemijlocit legată de efortul pentru educație duhovnicească și autonomie bisericească.

De secole înrădăcinați în credința creștină și în cultura spirituală a Bisericii, bulgarii au fost parte integrantă a comunității culturale a popoarelor creștine ale Europei, și-au întemeiat Biserica, statul și propria civilizație după modelul creștin, trăind în mod dramatic declinul și prăbușirea statului lor creștin sub loviturile cotropitorilor străini. Pierderea independenței politice și a libertății, precum și căderea sub jugul unui cotropitor străin, au fost percepute ca o umilire a demnității bulgarilor ca neam creștin și, totodată, ca o încercare a credinței și a tăriei conștiinței creștine. Aceasta constituie unul dintre motivele credinței creștine privitoare la judecata lui Dumnezeu asupra popoarelor ortodoxe din Balcani,

care au fost predate unei stăpâniri străine și în mâinile unor neamuri și credințe diferite, după voia și pronia lui Dumnezeu. Totuși, când se vor împlini vremurile de încercare, Dumnezeu, în iconomia Sa iubitoare de oameni, va binecuvânta eliberarea lor și va arăta bunăvoință față de restaurarea statului bulgar.

În pofida frământărilor istorice și a cutremurelor provocate de catastrofele naționale și de naufragiul idealurilor Renașterii, a crizelor politice și a regimurilor nedemocratice, umanismul creștin continuă să fie prezent în sistemul de valori al poporului bulgar, influențând în momente critice deciziile sociale și misiunea socială a Bisericii.

4. Umanismul creștin și misiunea socială a Bisericii Ortodoxe Bulgare în secolul al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea

Umanismul creștin și iubirea de oameni s-au manifestat și exprimat în multiple moduri de-a lungul secolului al XX-lea în lupta pentru luminarea duhovnicească și demnitatea umană, pentru libertatea conștiinței și drepturile omului, prin sprijinul acordat refugiaților și celor de alt neam, precum și prin curajoasa implicare în salvarea evreilor bulgari de politica inumană a nazismului din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Aceste valori au menținut vie credința și cultura spirituală a creștinilor în perioada regimului comunist totalitar și au stat la temelia păstrării umanității și a milosteniei, a libertății de conștiință și a drepturilor fundamentale ale omului, atât de necesare în viața personală și dezvoltarea societății contemporane.

În ultimele decenii, Biserica Ortodoxă Bulgară se află într-un context socio-cultural, politic și misionar nou, își reînnoiește misiunea spirituală în condiții diferite și se confruntă cu noi provocări. Printre sarcinile sale actuale se numără, într-o mare măsură, nevoia de o serioasă reînnoire a slujirii misionare și spirituale, în contextul unei lumi moderne în continuă schimbare și în fața provocărilor unei culturi complexe, dinamice și profund pluraliste, caracteristice omului contemporan și tendințelor contradictorii de dezvoltare ale unei societăți în proces de globalizare.

Noile condiții ale vieții socio-politice și procesul de democratizare din țările Europei de Est au condus la o renaștere a umanismului creștin în ceea ce privește valorile libertății conștiinței și ale drepturilor fundamentale ale omului, misiunea socială și mila creștină, solidaritatea și lucrarea de binefacere – expresii ale iubirii creștine față de aproapele și ale compasiunii față de cei mai slabi, săraci și nevoiași membri ai societății. Acest proces de umanizare a moralității sociale este însoțit, însă, de provocările unor noi forme de dezumanizare și depersonalizare, ale unor noi dependențe spirituale și pierderi ale libertății și demnității umane, precum și de

Redescoperirea nevoilor duhovnicești ale omului și căutarea unei creșteri personale în plan spiritual, respectiv orientarea către sacru într-o nouă situație post-secular – constituie o mișcare spirituală care include și procesul de reînnoire a sistemului de valori creștine al umanismului.

apariția unor ideologii postmoderne privind identitatea umană, care amenință integritatea persoanei și trasează direcții către sisteme etice necreștine, ideologii post-creștine sau modele culturale și viziuni alternative, de tip transumanist.

În lumea contemporană se pot observa două tendințe paralele: pe de o parte, procese de dezumanizare, secularizare accentuată și desacralizare, iar pe de altă parte, procese tot mai vizibile de trezire spirituală, renaștere religioasă și reînnoire culturală a valorilor creștine, de revitalizare a comunităților bisericești și apariția unor noi forme de cultură religioasă și de misiune creștină contemporană. Această cultură spirituală și morală creștină a timpului nostru este strâns legată de procesul de reumanizare și redescoperire a valorilor umanismului creștin, precum și de depășirea spirituală a fenomenului de dezumanizare sau de tranziție către cultura postmodernă a transumanismului.

Această reîntoarcere la valorile spirituale ale creștinismului – redescoperirea într-un mod nou a nevoilor duhovnicești ale omului și căutarea unei creșteri personale în plan spiritual, respectiv orientarea către sacru într-o nouă situație post-secular – constituie o mișcare spirituală care include și procesul de reînnoire a sistemului de valori creștine al umanismului. Despre aceste procese și tendințe din cultura spirituală contemporană și din contextul postmodern vorbesc, în moduri diverse, numeroși teologi și filosofi, istorici și antropologi culturali, sociologi și politologi ai vremurilor noastre

Fie că definim acest fenomen ca o renaștere spirituală, o desecularizare a lumii sau o „revanșă a sacrului în cultura secularizată", așa cum îl numesc gânditori creștini contemporani, precum Leszek Kołakowski și Michael Novak, fie că îl înțelegem drept tranziție către noi valori postindustriale, în acord cu perspectivele sociologice ale lui Daniel Bell și Peter Berger, ne aflăm în fața unor noi fenomene spirituale și a unei noi realități religioase, care reclamă o cercetare printr-o metodologie nouă și o interpretare dintr-o perspectivă aparte a dimensiunilor lor morale, spirituale, culturale și antropologice. Unul dintre aceste fenomene recente, care reflectă renașterea valorilor spirituale ale umanismului creștin, este constituit de mișcările de reînnoire duhovnicească din Biserica Ortodoxă, în plan european și mondial, și, în mod deosebit, de intensificarea activității misionare și a educației religioase în Bisericile Ortodoxe locale din Europa de Est după prăbușirea regimului totalitar și declinul ideologiei ateiste comuniste.

5. Umanism și solidaritate creștină în vremuri de criză, conflicte și calamități sociale

Potrivit viziunii seculare contemporane, omul este considerat stăpân absolut asupra propriei sale ființe și al vieții sale, deținător al controlului asupra trupului și sufletului său, putând dispune de acestea după bunul plac. Această atitudine spirituală conduce la un umanism antropocentric și la un individualism egocentric. Acest tip de individualism dus la extrem subminează fundamentele axiologice ale comunității umane și conduce la

dezintegrarea ordinii sociale, bazate pe valori precum umanismul, justiția și solidaritatea. Omul, în viziunea umanismului antropocentric, își construiește singur destinul, independent de orice autoritate transcendentă sau instanță morală. Uneori, el își instrumentalizează chiar și propriul corp pentru a obține plăcere maximă și satisfacție, devenind astfel principalul factor prin care își determină sănătatea și fericirea. Umanismul naturalist sau ateu presupune că omul este destinat să trăiască pentru fericire și plăcere în această lume, iar dorințele personale devin normă absolută pentru faptele și comportamentul său. În conștiința secularizată, principiul „drepturilor omului", dedus exclusiv din natură, conduce logic la revendicarea și legitimarea dreptului de a-ți alege singur momentul și modul în care să mori.

În momente critice, precum conflictele armate, pandemiile, valurile de refugiați, catastrofele ecologice sau dezastrele naturale, atunci când întreaga societate se confruntă cu amenințări reale, iubirea de oameni și solidaritatea, generozitatea și inițiativele caritabile se dovedesc a fi expresii vii și concrete ale binelui și umanismului. Acestea devin mijloace prin care comunitățile trebuie să acționeze concertat pentru a înfrunta pericolul comun și pentru a proteja viața și sănătatea semenilor confruntați cu o suferință neașteptată.

În fața calamităților din prezent, conflicte armate și riscul unor războaie ideologice, percepute ca o încercare pentru fiecare individ, valorile umanismului și ale filantropiei sunt puse la încercare. Orice om conștient și responsabil recunoaște că astfel de situații impun cooperare, ajutor reciproc și împărțirea resurselor disponibile.

Umanismul implică acțiune în sprijinul libertății, dreptății și solidarității, încurajarea

În momente critice, [...] atunci când întreaga societate se confruntă cu amenințări reale, iubirea de oameni și solidaritatea, generozitatea și inițiativele caritabile se dovedesc a fi expresii vii și concrete ale binelui și umanismului. [...] Orice om conștient și responsabil recunoaște că astfel de situații impun cooperare, ajutor reciproc și împărțirea resurselor disponibile.

cooperării și manifestarea concretă a iubirii de aproapele, prin milostenie lucrătoare și fapte bune în sprijinul celor aflați în nevoie. În astfel de situații critice, se evidențiază apelul creștin al Bisericii la solidaritate și generozitate, la milostivire și compasiune, la binefacere și iubire frățească de oameni, manifestată în mod concret.

Imperativele duhovnicești ale credinței creștine în momente de criză se corelează cu responsabilitatea morală pentru inițiative umanitare și de binefacere, motiv pentru care se face tot mai auzit glasul Bisericii, chemând la sporirea rugăciunilor pentru izbăvirea de nenorociri, pentru pace și binecuvântarea lui Dumnezeu, dar și la manifestarea concretă a dragostei frățești, a milosteniei și a faptelor bune în aceste momente dificile. Este un apel la demnitate civică, responsabilitate socială, disciplină spirituală și iubire de oameni, să fim conștienți de răspunderea noastră, să respectăm măsurile de prevenire a calamităților naturale și sociale, dar totodată să fim sensibili față de cei mai vulnerabili și marginalizați membri ai societății, cei care vor fi cel mai grav afectați, care își vor pierde locurile de muncă sau vor fi amenințați de sărăcie.

Apelul creștin al Bisericii la umanism și iubire de oameni în astfel de împrejurări presupune orientarea gândurilor și voinței noastre

către fapte bune în sprijinul vârstnicilor, al copiilor şi al celor singuri; iar în vremuri de epidemie şi izolare socială, să susţinem cadrele medicale, să ajutăm bolnavii şi pe cei neputincioşi şi, astfel, să împlinim legea iubirii lui Hristos.

6. Concluzii şi principale constatări

6.1. Virtuţile creştine ale iubirii de oameni şi umanismului sunt intrinsec legate de educarea şi libertatea omului, de demnitatea umană şi de drepturile fundamentale ale persoanei. Iubirea de oameni creştină se manifestă prin virtuţi universale, precum milostenia, solidaritatea, toleranţa şi ajutorul reciproc, valori care au pus bazele fundamentului cultural şi civilizaţional al Europei şi al sistemului juridic şi social actual din spaţiul comun european. Acesta din urmă reprezintă un cadru spiritual al umanismului şi valorilor, al libertăţii, justiţiei şi solidarităţii, reflectate în sfera educaţională, economică şi culturală a cooperării dintre popoarele europene în cadrul societăţii pluraliste contemporane. Este vorba despre o societate a cunoaşterii şi o economie bazată pe cunoaştere, un spaţiu al progresului ştiinţific şi tehnologic, edificat pe valorile umanismului şi pe necesitatea conservării valorilor universale comune.

Iubirea de oameni creştină se manifestă prin virtuţi universale, precum milostenia, solidaritatea, toleranţa şi ajutorul reciproc, valori care au pus bazele fundamentului cultural şi civilizaţional al Europei şi al sistemului juridic şi social actual din spaţiul comun european.

6.2. Părinţii duhovniceşti ai Renaşterii naţionale bulgare au fost purtători ai spiritului de luminare a poporului şi ai valorilor creştine, luptători pentru demnitatea umană şi libertate, continuatori ai operei culturale şi educaţionale a primilor învăţători şi luminători slavi, sfinţii fraţi Chiril şi Metodiu, Sf. Clement din Ohrida, Sf. Ioan din Rila şi patriarhul Eftimie. Spre deosebire de aceştia, luminătorii spirituali ai bulgarilor, precum Sf. Paisie de la Hilandar, Sf. Pimen de la Zografu, Sf. Sofronie din Vraţa, ieromonahii Neofit Bozveli şi Neofit din Rila, şi-au desfăşurat misiunea într-un nou context cultural, istoric şi politic: la începutul epocii moderne şi în lipsa unei statalităţi bulgare care să le susţină eforturile educaţionale. Ei şi-au împlinit datoria faţă de neam şi patrie, faţă de popor şi ţară ca pe o nevoinţă a credinţei şi o slujire în sânul Bisericii. În aceste condiţii dificile, luminătorii spirituali ai Renaşterii bulgare au reuşit să păstreze şi să sporească valorile duhovniceşti ale creştinismului, să apere libertatea umană şi demnitatea personală şi să pună bazele redeşteptării şi renaşterii spirituale ale poporului bulgar.

6.3. Umanismul creştin şi adevărata iubire de oameni presupun, în primul rând, să fim umani, să ne ajutăm reciproc şi să manifestăm solidaritate faţă de cei slabi şi nevoiaşi în lumea contemporană. Să apărăm drepturile omului şi demnitatea persoanei umane, nădăjduind în ajutorul lui Dumnezeu şi în

ocrotirea harului, acționând cu mult calm, responsabilitate și discernământ în beneficiul aproapelui și al binelui comun. Să ne așezăm cu hotărâre, curaj și bărbăție de partea adevărului și a dreptății, apărând valorile netrecătoare ale iubirii creștine față de aproapele și mijlocind cu tărie și căldură pentru apărarea drepturilor celor slabi, fără teamă sau compromisuri cu răul, pentru binele și bunăstarea semenilor aflați în circumstanțe dificile sau extreme.

6.4. Umanismul creștin înseamnă milostenie și altruism, împărtășirea valorilor și a bunurilor, ceea ce presupune să acționăm uman nu doar în vederea beneficiului, interesului sau binelui personal, nu doar pentru atingerea unor scopuri egoiste și a unui folos individual, ci mai ales în favoarea binelui public și a prosperității generale a societății, în folosul comunității și al sprijinirii celor mai slabi și mai lipsiți. Să slujim semenilor noștri și să ne străduim să contribuim la progresul întregii națiuni. Fiecare criză reprezintă totodată un prilej de manifestare a valorilor duhovnicești și a virtuților morale. Așa cum se spune în rugăciunile Bisericii, să săvârșim fapte bune în sprijinul aproapelui și spre slava lui Dumnezeu, urmând calea Mântuitorului și arătând în mod concret iubirea lui Hristos față de cei suferinzi și lipsiți. Să ne punem sufletul pentru aproapele nostru, să ne purtăm sarcinile unii altora și așa vom împlini „legea lui Hristos". Să acționăm cu îndrăzneală, responsabilitate și solidaritate în folosul Bisericii și al patriei noastre.

Bibliografie

• Лоский, Н. Ценност и битие. – в: Бог и мировое зло. М., 1994.

• *Свети Софроний Епископ Врачански.* Катехизически, омилетични и нравоучителни писания. София, Синодално издателство, 1989.

• *Димитров, Хр.* Автентичният „Неделник" на Софроний Врачански. – ГДА, T.VII (XXXIII), 1957/1958, София, 1958.

• *Франк*, С. Разкриващите се дълбини. С., 2002.

• *Фром*, Е. Изкуството да обичаш. С., 992.

• *Майнарди*, А. Встреча с братем. Христианское предание между Востоком и Западом. Киев, 2012.

• *Нушев*, К. Християнското учение за справедливостта. С., 2008.

• *Нушев*, К. Опит за типологизация на светците, канонизирани от Българската православна църква в най-ново време. – в: Сб. Съвременната святост: история, образи, символи, практики. Пловдив, Пловдивски университет «Паисий Хилендарски», 2018, стр. 90-107.

• *Нушев, К.* Духовните измерения на кризата. – сп. Светодавец, 2020, бр.12, с.24-27.

• *Nushev, K.* Christliche Sozialethik und Soziallehre der Kirche. Grundprinzipien und Orthodoxe Perspektiven. – In: *Die Gesellschaftliche Rolle der Kirche* (Prof. Bozhidar Andonov, Prof. Peter Schallenberg). Konrad Adenauer Stiftung, Sofia, 2016, SS.14-22.

• *Нушев, К.* Християнска солидарност и дарителство като отговор на кризата. – в: Добротолюбие, 26.03.2020. – (https://dobrotoliubie.com/2020/03/26/).